

19.

Auspice & Duce DEO!
DISSERTATIO GRADUALIS,

De

**USU ET ABUSU
RATIONIS**
CIRCA
REVELATA;
Quam

*Ex consensu Ampliss. Facult. Phi-
losoph. in Reg. Acad. Upsal.*

PRÆSIDE
Admod. Rever. & Amplissimo VIRO,
MAG. ERICO
ALSTRIN,

*Log. & Metaph. Prof. Reg. & Ord.
Ad publicum examen modeste defert*

ALUMNUS STIEGLERIANUS
JOHANNES TOLLSTEN,

ANGERMANNU.S.

*In Audit. Gust. Maj. ad diem / Febr.
A. MDCCXXVIII.*

Horis ante meridiem solitus.

UPSALIÆ, Literis WERNERIANIS.

H. J. Magnus Groellius

Præclarissimo VIRO,
Reg. Acad. Upsaliensis
VICE-BIBLIOTHECARIO
Laudatissimo,
Mag. MATTHIÆ ASPI
FAUTORI Exoptatissimo.

Facit Favor Tuus, Præclarissime D:ne, in me plane singularis, ut in Decus hujus opellæ, Nomen Tuum adponere heic audeam, mibi & multis aliis perquam amabile. Jure et jam suo efflagitat Tua facilitas prorsus laudabilis, ut publice jam tester, quo animo a me excipiatur, gratissimo nimirum & pio. Accipe igitur, Præclarissime Domine, serena fronte, ut me semper soles, munus hoc qualemque, in pinguis sinceræ amicitiae, & que ac observantiæ perpetuæ. Pro Tua, Tuorumq; omnium incolumentate & successu, vota semper nuncupabit calidissima Præclariss. Nominis Tui

Cultor observantissimus
JOH. TOLLSTEN.

I. N. f.

Membrum Prius.

Σύνοψις.

- §. I. Viam ad reliqua dicenda parat.
- §. II. Vocem Rationis examinat.
- §. III. Vocis Revelati homonymiam ex-pendit.
- §. IV. Rationis Objectum, res super-naturales, ponit.
- §. V. In art. mixtis plurimum valere rationem, ut evictum, præsupponit.
- §. VI. Rationis usum in art. puris ad-struit.
- §. VII. Statum quæstionis format.
- §. VIII. Delectum Principiorum ratio-nis instituit.

A

§. IX.

2 DE USU ET ABUSU RAT.

- §. IX. Rationem in ἐξηγήσει necessariam esse evincit.
- §. X. In confirmando & confutando suas rationi esse partes, statuit.
- §. XI. Modum in rebus controversis se gerendi, rationi præscribit.
- §. XII. Rationis hostes in arenam producit.
- §. XIII. Veritatis simplicitatem confirmat.
- §. XIV. Rationis veritatem ac rectitudinem probat.
- §. XV. Caussas rationis errantis aperit.
- §. XVI. Ut errores illi evitentur, salubria consilia suggesterit.
- §. XVII. Regulam Cartesii coronidis loco sistit, & membro priori imponit colophonem.

§. I.

§. I. PROOEMIALIS.

PUlcre, pro more suo, differit Cicero, dum in hunc modum alicubi loquitur: *Qui se ipse nō rit, primum aliquid sentiet se habere divinum; tantoque munere, Deoque semper dignum aliquid & faciet, & sentiet; & quum se ipse perspexerit, totumque tentārit, intelliget quemadmodum a naturā subornatus in vitam venerit, quantaque instrumenta habeat ad obtinendam adipiscendamque sapientiam a).* Est itaque non jucunda solum, verum & utilissima, immo perquam necessaria sui ipsius cognitio; frustra namque desudamus in rerum extra nos positarum occultis qualitatibus pervestigandis, ubi nos ipsos, nostramque animi præstantiam ignoramus. Quum,

A 2

ve.

a) Lib. I. de leg.

4 DE USU ET ABUSU RAT.

vero pars nostri nobilior, mens vi-
delicet, saltem a priori, nobis-
metipsis sit ignota, a posteriori et-
jam haud raro, & in multis, expe-
rientia teste, hallucinemur; ardua
si qua alia, res est, *rationis circœ*
revelata, cuius *usum* pariter ac *abu-*
sum hac tractatione, bono cum Deo,
ostendere constituimus, certos fi-
gere limites. Nulla itaque de re
majori cum cautelâ, majorique cir-
cumspetione, quam hic philoso-
phari oportet. Nusquam etjam æ-
que facile, ac hic impingitur, ubi
inter duo præcipitia tenere medi-
um, prudentiæ est planè singularis.
Quisquis hic labitur, lapsu tanto gra-
viori ruit, quanto fastigium, ex quo
decidit, est sublimius: non enim in
maximis erratur, nisi maxime, ait D.
Ger. de Vries b). In id ergo eo
magis nobis incumbendum, ut *u-*
sum rationis in divinis nec justo la-
tius extendamus, nec arctioribus,
quam

b) In Exercit. rat. §. 3. p. 3.

quam par est, includamus terminis. Quod dum in summi Numeris gloriam, & emolumentum qualemque proprium, pro modulo ingenii persequi tentaverimus, Deum T. O. M. supplices rogamus, dignetur nos ducere, ne a viâ & linea ab ipso in verbo revelato fixa, aberremus; sustentare, ne cedamus; illuminare, ut præcipitia videamus! Tuum etjam est C. L. eum, quem soles reliquis bonis exhibere, nec nobis denegare favorem, & æquiori tua interpretatione malevolorum, si qui fuerint, hominum iniquæ occurrere censuræ.

§. II.

Quum existimemus, Vocabula, Dissertationi huic præmissa, ex communi saltem usu, cuivis esse notissima, nobis non vitio verti arbitramur, si singula definire supersedeamus. Dixisse sufficiat, vocem

6 DE USU & ABUSU RAT.

rationis vel *subjective* sumi pro facul-
tate ratiocinandi; quæ totum o-
perationum intellectualium comple-
xum, in latiori significatu, simul
includit. Vel *objective* pro princi-
piis naturâ notis, seu communibus
illis notionibus, quæ veritatum per
se notarum nomine vulgo veniunt,
& conclusionibus ex his legitimâ
sequelâ deductis. Hæc principia
audiunt etjam lumen rationis, &
quæ cum iis connexæ sunt verita-
tēs, a *ratione* quoque dictari, vel
rationis dictamini convenire dicuntur.
Hac duplici probe observata *ratio-*
nis acceptione, plurimæ tollentur
difficultates, quæ nobis aliàs haud
parum faciliere possunt negotii.

§. III.

Admittit etjam Vocabulum *Re-*
velationis, ut & ejus homonymiam
paucis expendamus, varias acceptio-
nes. In sensu *latissimo* quævis rerum
occul-

occultarum manifestatio dici potest revelatio, adeo ut & ea revelata esse dicantur, quæ ex κοινᾶις ἐννοῖαις, & per naturam nobis innotescunt; sicut τὸ γνωστὸν τὸ Θεῷ gentilibus a Deo revelatum esse dicitur c). *Specialis*, & usitatius adhuc sumitur pro revelatione Dei gratiosa, per verbum facta, quemadmodum πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος audit d). *Specialisime* vero pro manifestatione divina de abstrusissimis fidei Christianæ mysteriis, ut accipitur a Paulo e). Ultima hæc vocis acceptio in primis a nobis heic attenditur f).

§. IV.

Rationis itaq; constituimus *objec-*
tum, res, & in modo revelatio-
nis, & entitate supernaturales, my-
steria nimirum fidei. *Ratio* quippe,

A 4

licet

- c) Rom. i. v. 19. d) 2 Tim. 3. v. 16.
 e) Rom. 16. v. 26. conf. Matth. II v. 25.
 f) conf. J. Ad. Osiandr. syst: ib. p.m. 15.

4 DE USU ET ABUSU RAT.

vero pars nostri nobilior, mens vi-
delicet, saltem a priori, nobis
metipsis sit ignota, a posteriori et-
jam haud raro, & in multis, expe-
rientiâ teste, hallucinemur; ardua
si qua alia, res est, *rationis circa*
revelata, cujus *usum* pariter ac *abu-*
sum hac tractatione, bono cum Deo,
ostendere constituimus, certos fi-
gere limites. Nulla itaque de re
majori cum cautelâ, majorique cir-
cumspetione, quam hic philoso-
phari oportet. Nusquam etjam æ-
que facile, ac hic impingitur, ubi
inter duo præcipitia tenere medi-
um, prudentiæ est planè singularis.
Quisquis hic labitur, lapsu tanto gra-
viori ruit, quanto fastigium, ex quo
decidit, est sublimius: non enim in
maximis erratur, nisi maxime, ait D.
Ger. de Vries b). In id ergo eo
magis nobis incumbendum, ut *u-*
sum rationis in divinis nec justo la-
tius extendamus, nec arctioribus,
quam

b) In Exercit. rat. §. 3. p. 3.

quam par est, includamus terminis. Quod dum in summi Numinis gloriam, & emolumentum qualemque proprium, pro modulo ingenii persequi tentaverimus, Deum T. O. M. supplices rogamus, dignetur nos ducere, ne a viâ & linea ab ipso in verbo revelato fixa, aberremus; sustentare, ne cada-
mus; illuminare, ut præcipitia videamus! Tuum etiam est C. L.
eum, quem soles reliquis bonis ex-
hibere, nec nobis denegare favo-
rem, & æquiori tua interpretatio-
ne malevolorum, si qui fuerint, ho-
minum iniquæ occurrere censuræ.

§. II.

Quum existimemus, Vocabula,
Dissertationi huic præmissa, ex
communi saltem usu, cuivis esse
notissima, nobis non vitio verti ar-
bitramur, si singula definire super-
fedeamus. Dixisse sufficiat, vocem

6 DE USU & ABUSU RAT.

rationis vel *subjective* sumi pro facultate ratiocinandi; quæ totum operationum intellectualium complexum, in latiori significatu, simul includit. Vel *objective* pro principiis naturâ notis, seu communibus illis notionibus, quæ veritatum per se notarum nomine vulgo veniunt, & conclusionibus ex his legitimâ sequelâ deductis. Hæc principia audiunt etjam lumen rationis, & quæ cum iis connexæ sunt veritates, a ratione quoque dictari, vel rationis dictamini convenire dicuntur. Hac duplici probe observata *rationis* acceptione, plurimæ tollentur difficultates, quæ nobis aliàs haud parum faciliere possunt negotii.

§. III.

Admittit etjam Vocabulum *Revelationis*, ut & ejus homonymiam paucis expendamus, varias acceptiones. In sensu *latissimo* quævis rerum occul-

occultarum manifestatio dici potest revelatio, adeo ut & ea revelata esse dicantur, quæ ex *κοινᾶσιν ἐννοίαις*, & per naturam nobis innotescunt; sicut ἡ γνῶσην τῆς Θεᾶς gentilibus a Deo revelatum esse dicitur c). *Specialis*, & usitatis adhuc sumitur pro revelatione Dei gratiosa, per verbum facta, quemadmodum πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος audit d). *Specialisime* vero pro manifestatione divina de abstrusissimis fidei Christianæ mysteriis, ut accipitur a Paulo e). Ultima hæc vocis acceptio in primis a nobis heic attenditur f).

§. IV.

Rationis itaq; constituimus *objetum*, res, & in modo revelatio-
nis, & entitate supernaturales, my-
steria nimirum fidei. *Ratio* quippe,

A 4

licet

- c) Rom. i. v. 19. d) 2 Tim. 3. v. 16.
 e) Rom. 16. v. 26. conf. Matth. II v. 25.
 f) conf. J. Ad. Osiandr. syst: tb. p.m. 15.

8 DE USU ET ABUSU RAT.

licet in rebus divinis, cæca, stulta, & corrupta sit, manet tamen ratio, i. e. ea facultas, qua homo cognoscit & judicat: adeo quidem, ut homo nihil omnino, quale illudcunque sit, cognoscere & judicare valeat, nisi per rationem suam, tanquam medium, organon, & instrumentum omnis cognitionis. Quam ob rem ipsæ etiam res divinæ, mysteriaque, in quantum cognosci possunt, non aliter, quam ratione, ceu omnis cognitionis organo, cognoscuntur g).

§. V.

Ut vero clarius constet, quis sit usus rationis in rebus supernalibus, & mysteriis divinis, scire juvabit articulos fidei non sub una considerari ratione, sed in Puros communiter, & mixtos apud Theologos dispesci. In mixtis, & qui ex lumine naturæ, præter

g) Budd. tb. Mor. p. 51.

ter revelationem, quodam modo cognoscuntur, suffragandi testandi-que jus habere rationem, ut cer-tum evictumque præsupponimus. Licet enim per revelationem plenis-sime innotescant, & ea propter illis fides unice sit habenda b); ali-quando tamen, & re ita postulan-te, suum judicium etjam addere potest ratio. Possunt, ait B. D. Gerh. ad posterioris generis quæstiones (lo-quitur de iis, ad quarum aliquan-tam notitiam suis viribus assurge-re potest intellectus humanus) con-firmandas, argumenta adferri philo-sophica, non quidem ex necessitate, quasi theologia ex proprio suo princi-pio illas sufficienter confirmare neque-at, sed ἐκ περιστάσεως, ut evidenter ad-pareat, non solum lumen gratiæ, sed etjam lumen naturæ ad eas percipiendas quodam modo pertingere; nec pri-mariò, quasi potissimum probationis ro-bur in philosophicis illis argumentis

A 5

con-

b) conf. Calov. syst. tb. T. I. p. 773.

10 DE USU ET ABUSU RAT.

consistat, sed secundariò, & minus
principaliter. &c. i).

§. VI.

In Articulis vero Puris, & qui
unice per revelationem innote-
scunt, *rationi* etjam suus constat
usus. Ubi ad meliorem rei intel-
lectum in memoriam revocanda
venit duplex illa in superioribus
obſervata *rationis* acceptio. Si ita-
que pro facultate sumatur ratioci-
nandi, neminem inveniri cenfe-
mus, qui eam, etjam a mysteriis,
cupit eliminatam, nisi qui simul
se ipsum ad beluinam sortem velit
detruſum. Quum enim nihil, quid-
quid demum illud sit, cognosce-
re, intelligere, & credere valea-
mus, nisi mediante hae rationis
facultate, facile evincitur fidem. &
quum ab homine suscipitur, & post-
quam

i) N. Ved. rat. tb. L. 2. c. 17. p. 332.
conf. Mus. de usu pr. p. 195. §. 43.

quam suscepta est, rationis usum non adspicere k). Repugnat etiam aliquid ab homine credi, & tamen ita supra captum humanæ rationis positum esse, ut nullatenus ab ea cognosci queat l). Tenendum tamen omnino est, quod non per se ad salutarem mysteriorum cognitionem, & fiducialem assensum illis præstandū pertingere possit ratio; has enim partes Sp. Sancto, per verbum illuminanti, unice deberi, ex sacris novimus m).

§. VII.

Si vero rationem pro principiis accipiamus, quæ philosophus certis axiomatis, & regulis exhibet, res altioris est indaginis, & cautius incedendum. Ut tamen status quæstionis percipiatur, præmit-

ten-

k) Huet. Q. Alnet. l. 1. c. 3. p. 33.

l) Mus. de us. princip. l. 1. c. 14. p. 130.

m) conf. Meishn. pb. sobr. de us. pb. in tb. p. 19.

12 DE USU ET ABUSU R.A.T.

tendum censemus, non hic quæri, an liceat philosopho principia rationis adhibere ad examinandos fiduci articulos, suæve censuræ subjicere mysteria? Vel, an verbum Dei ad suæ rationis trutinam queat exigere? Hæc enim, ut alia plurima, ad *rationis* merito referimus abusum. Hoc tantum in præsentiarum quæritur, an nimirum rationis principia, in sentiu Scripturæ Sacrae genuino, circa mysteria & res mere Theologicas, eruendo, confirmingando, & aliter sentientibus convincendis ac refutandis, usum aliquem præstent Theologo? Quod nos affirmare non veremur, & in sequentibus strictim ostendere conabimur.

§. VIII.

In antecessum autem monendum est, non *principia* quævis *rationis* hic promiscue à nobis admitti,

ti, sed illa duntaxat, quæ *formalia, universalia, & organica* audiunt n). Hæc ipsa, ut in disciplinis omnibus locum habent, ita etiam Theologo usum præstant eximum: *Nam sine iis neque sensum vocum eruere, neque connexiones, aut consequentias percipere possumus, aut discursum ullum instituere o*). Diligenter itaque observetur, ne ad res merè spirituales, & omnem captum humanum transcendentes, quales sunt mysterium Trinitatis, incarnationis, &c. applicentur principia rationis, quæ ad res tantum naturales se extendunt, & quæ ex notionibus sibi notis noster formavit intellectus. *Qua neglecta cautione, in Philosophia committitur falsum, in Theologia, si ei ingerantur, ingeneratur heresis: Sic ut inde omnes illæ hereses, quæcumque ex Philosophia in Theologiam traducuntur*

n) conf. Mus. p. 304. & Budd. th. mor. p. 53. o) Calov. syst. th. T. I. p. 358.

14 DE USU ET ABUSU RAT.

ductæ sunt, sua acceperunt vel exordia, vel incrementa, quando auctores earum, nimium confisi naturalis principii universalitati, caliginem intellectus prætulerunt scripture clari-tati p).

§, IX.

Adstrœta paucis principiorum rationis in disciplinis omnibus, adeoque & ipsa Theologia, utilitate pariter ac necessitate; procedimus ad indagandum eorum usum in ἐξηγήσει, seu in eruendo Sacræ Scripturæ genuino, circa mysteria, sensu. Ut notissimum ex systematibus theologicis præsupponimus, non omnia mysteria, & articulos fidei αὐτολεξεῖ, & expressis verbis in Sacra Scriptura exstare, sed esse etiam, qui κατὰ συναπόδειησιν, & per bonam consequentiam inde elicuntur q). Prioris ordinis mysteria, quum p) Rudr. ph. th. p. m. 138. §. 4, q) conf. Rudr. ph. th. p. m. 13. seq.

quum secundum literam inveniantur expressa, ex se irrefragabilem habent certitudinem, & probatione non egent, nisi ubi de sensu verborum lis oriatur r). In posterioribus autem eruendis adhibenda utique sunt principia Logica seu consequentiarum, ut per discursum ex notioribus venemur ignotiora. Taceo linguarum originalium peritiam, & regulas hermeneuticas, sine quibus interpres alicujus scripturæ, sive sacræ, sive alias cuiusvis, officio suo rite defungi non potest.

§. X.

Nec raro evenit, ut illi etiam ipso, qui Sacræ Scripturæ agnoscunt certitudinem, litem contestentur de genuino verborum sensu, & de vera eorum interpretatione. Inde videmus, quod omni ætate ecclesiæ Doctoribus super articulis, & mysteriis fidei,

r) Mus. de usu princip. p. 92.

fidei, cum hereticis depugnandum fuerit, quibus nec nunc quidem per infernalis serpentis technas quietis esse licet. Ubi Jane sequioris partis sectatores negant, vel oppugnant, quod ab orthodoxis ex Scriptura Sacra probatur, non quod Scripturam non habeant pro infallibili, sed quod putent dogma illud controversum in Scriptura Sacra non contineri, aut non solide ex ea probari posse s). Hinc per ratiocinium mentis ex ipsa Scriptura Sacra probatio est instituenda, ostendendo sensum allati dicti hunc esse & non aliud, hanc doctrinam & probationem esse conformem verbo Dei &c. Ubi in locis Sacræ Scripturæ inter se conferendis, in syllogismis conficiendis, in veritate asserenda, & falsitate interpretationis, & ratiocinationis contrariæ refutanda & expugnanda, insignis conspicitur rationis usus t). Verbo:

Tam

s) Mus l. I. c. II. §. 12. p. 93. seq.
t) conf. Hærebr. melet. ph. p. 369. &
Meisn. ph. sobr. Q. gen. p. 29. seq.

Tam in confirmando, quam confutando, non utilis modo, verum & necessaria est ratio, in quacunque eam accipias significatione.

§. XI.

Ubi autem modus conciliandi ἐναντιοφανέιας, quæ in Sacra Scriptura aliquando occurunt, rationis fugit acumen, non statim vel arguat Scripturam contradictionis, vel Theologiam inter & Philosophiam aliquam comminiscatur pugnam. Utroque enim modo quum graviter erret ratio, æquum est, ut intra limites sibi præfixos se contineat, & memor sit suæ imbecillitatis, quod si suo non satisfacit officio in eruendis rerum naturalium caussis, quæ tamen sphæra ejus contineri quodammodo videntur, quid sibi in cœlestium, divinarumque rerum negotio, decidendisque majoris momenti controversis, tuto promiserit u). Absit ita-

B que

u) Wolf. Manichæism. p. 353. §. II.

18 DE USU ET ABUSU RAT.

que per omnem modum , ut adpar-
rens illa dissonantia veritati ali-
quam adferat suspicionem falsi. In-
cautus nihilominus quorundam fuit
clamor , qui quum putarent , se ex
adversariorum laqueis non aliter
expediri posse , huc quasi ad a'y-
lum se receperunt , ut dicerent , mul-
ta esse in Philosophia vera , quæ
falsa sunt in Theologia , & contra.
Iis , quorum interest , vindicias re-
linquimus Scripturæ , qui ejus au-
toritatem tenentur omni modo ha-
bere sartam tectamque. Nostrum
interim erit , qua fieri potest brevi-
tate , ostendere , non nisi simplicem ,
unamque esse in utraque disciplina
veritatem , nec non *Rationem* ac
Revelationem amice conspirare , aut
taltem inter se non pugnare .

§. XII.

Ne vero aërem verberare , &
sine hostibus pugnare videamur , in
are-

ârenam producendi sunt adversarii, inter quos ordinem dicit Dan. Hoffmannus, Prof. quondam Helmstadiensis, contendens Philosophiam pugnare cum Theologia, adeo ut quod verum statuat Philosophia, ut falsum rejiciat Theologia, & contra x). Cum illo faciunt novelli Prophetæ, & theosophi plurimi, proclamantes Philosophiam terrenam, animalem, diabolicam, verræque pietati noxiām y). Sunt ex nostratis, utpote Lutherus, Chemnicius, Osiander, &c. qui ejusdeni erroris censentur rei, jūdice quidem Nic. Vedelio z). Sed B. Lutherum ab hoc crimine vindicat D. Calovius a). Et quemadmodum Augustinum benignè interpretatur ipse Vedelius; quod scilicet dum mysteria fidei contra ra-

B 2 tionēm

x) confr. Bælīi Diction. T. 2. p. 1158.

seq. y) conf. Calov. syst. th. T. 1. p. 67, 68.

z) Ration. theol. l. 3. c. 2. p. 343. seq.

a) T. 1. syst. th. p. 68.

20 DE USU ET ABUSU RAT.

tionem esse dixerit, existimet eum sumfisse *ò contra non proprie*, pro adversis & contradictentibus, sed *abusive* pro diversis & disparatis, ut idem ei sit, ac *præter* vel *supra*; quomodo παρὰ Φύσιν communiter vertitur Rom. XI. v. 24. b): ita merito a Vedelio postulamus, ut eadem benignitate & æquitate usus fuisset erga summos illos Viros, modo nominatos. Quod autem priores illi tam acriter in Philosophiam insontem invecti sint, exinde factum merito conjicimus, quod vel eam Theologiæ judicârint esse contrariam, vel erroneam, aut saltem ejus veritatem dubiam; ut in illos applicari possit illud Paulinum: Ἡλον ἔχοντι ἀλλ' εἰ καὶ ἐπίγνωσιν c).

§. XIII.

In horum quominus transire queamus castra, svadere videntur fortiter

b) cfr. Rat. th. l. c. p. 364. c) Rom. 10. v. 2.

fortiter sequentia. Verum semper consonat vero, adeo ut quod vere verum est, id nullo loco, & tempore nullo, & in disciplina nulla potest esse falsum d). Hoc probamus i. a causa efficiente veritatis Deo, qui sicut unus est essentia, sic & una ejus est sententia. Si itaque per rationem, quae objective accepta, augustissima veritatis appellatione insignitur Rom. I: 18. 25. aliud plane, & contrarium nobis manifestaret Deus, quam quod per revelationem tradit, sibimetipsi esset contrarius; quod absurdum non minus, quam impium est dicere. 2. Ab ipsa veritatis natura; Veritas enim cognitio-
nis est conformitas intellectus cum re-
bus. At vero res omnes sunt veræ es-
sentialiter per convenientiam cum in-
tellectu divino. Quam ergo necessaria
est & immutabilis conformitas rerum
& intellectus divini, tam necessaria est
& immutabilis conformitas mentis &

B 3 rerum

d) Meisn. ph. sobr. Q. Metaph. p. 938.

rerum in veritate cognitionis: quocirca, qui duplice m facit veritatem cognitionis, mutabilem dicit intellectum Dei e).

3. Denique ab objecto & fine Theologiæ & Philosophiæ: utraque versatur circa lα övλα, n̄ lα d̄eovλα utraque etiam spectat hominis felicitatem f).

§. XIV.

Rationis quoque, in abstracto, & secundum essentiam consideratae, veritatem, rectitudinem, ac cum revelatione congruentiam, sequentibus adstructam volumus rationibus. 1. Agnoscit ratio Deum auctorem, æque ac revelatio, quod & sanioribus innotuit Ethnicis, qui nullum unquam a Deo munus, philosophia præstabilius, mortalibus collatum dixerunt g) Nisi igitur Deum alterutro modo nos fallere velle, quin & sibimet ipsi contrariari, ad-
mittere

e) Calov. Metaph. p. m 343. f) Heerb. p. 366. §. 6. g) Heereb. p. 366. §. 8.

mittere voluerimus, statuendum“ omnino est , nec rationis , nec fi “ dei lumini posse subesse falsum ;“ adeoque neque fieri posse , ut e “ jus , quod rectæ rationis lumen“ suggerit , oppositum re vera sug-“ gerat divina revelatio b). 2. Com-
mendatur nobis ratio in sacris pas-
sim , ut vera nos docens i); quæ si
per lapsum ita esset obscurata , ut
in rebus divinis continuo fallere-
tur , vel revelationi repugnaret ,
nunquam ad ejus usum hortatus
fuisse Spiritus Sanctus , quin po-
tius ut rem noxiā prohibuisset.
3. Ecclesiæ Doctores prisci parti-
culam divinæ veritatis avulsam , &
vallum veluti Theologiæ , sæpius
appellarunt Philosophiam k).

B4

§. XV.

b) *Ger. de Vries p. 487 §. 13. i)*
conf. El. 44. v. 19, 20. &c. Luc. 12.
v. 57. I Cor. II. v. 14. c 15. v. 35. &c.
k) *Calov. in prol. ad th. p. 72.*

§. XV.

Fatendum tamen est, rationem in *concreto*, & secundum existentiam spectatam, graviter s^epe errare, quin & revelationi aliquando esse contrariam, ut pluribus ostendit B. Meisnerus l). Nam quum ex amore proprio & affectibus, falsisque præjudiciis abrepti, aut nobis fingimus principia falsa, aut vera malè adplicamus; mirum non est, quod fallamur, & diversa ratione agamur in præceps. *Etsi enim per se verum atque certum est*, inquit B. Schomerus, (loquitur de lumine naturæ) *quippe ab illo auctore profectum*, qui fallere non potest; *anceps tamen redditur abusu*, quum vitiis hominum optimi colores obducuntur, ut ipsi deinceps inter id, quod recta ratio docet, & animus concupiscit, distingvere nescii, aliam, quam *Spiritus Sancti est*, conclusionem inde eli-

l) *Philos. sobr. Q. Metaph. p. 994. seq.*

eliant, cuiusmodi διανοίας in idolatriis carpit Paulus Eph. 2. v. 3. cfr. 2. Cor. 10. v. 5. m). Atque hinc“ contingit, ut lumen rationis aliud“ quid nobis suggerere videatur,“ quam quod suggerit divina re-
velatio n). Hunc interim ratio-
nis errorem, & hanc illius cum re-
velatione pugnam, non ipsi rationi,
ejusque principiis veris, sed homi-
nibus eâ abutentibus, & falsa pro
veris arripientibus ut adscribamus,
nos adigit rationis præstantia.

§. XVI.

Hos si evitare cupimus sco-
pulos, ita philosophari convenit, ut
altero quasi oculo ducem sequamur
rationem, altero vero veneremur
revelationem, ne sic securi ince-
damus, quasi nulla esset, cuius
aliqua Philosopho sit habenda ra-

B 5 tio,

m) Theol. Mor. c.1. p. 17. n) Ger.
de Vries Exercit. rat. p. 487. §. 13.

26 DE USU ET ABUSU RAT.

tio, revelationis veritas. Nemo,
nisi vel revelationis omnino expers vel
profanus ejusdem contemtor, philo-
phari se recte putabit ad perfectionem
naturæ, nisi certus sit, se tuto philo-
sophari absque prejudicio gratiæ o).
„Famula præter ea esto Philosophia,
„non domina; ministra, non ma-
„gistra; subsit & profit, non præsit,
„minime vero obsit p). Purgetur
ratio a præconceptis opinionibus.
Relegentur in exilium inordinati
omnes affectus, ne studio volun-
tatis rationis antevertamus judicia.
Adhærere discat Scripturæ auctori-
tati, ut pro vero habeat, quidquid
scit eam docere. In rerum diju-
dicatione non agat inconsiderate,
ac temere, sed res utrinque pon-
deret sufficiente ac sedulo exa-
mine. Exulent nobis denique hu-
mana nomina & aliorum auctori-
tas, qui solis Dei oraculis nostra

sub-

o) Ger de Vries p.480. §.6. p) Rudr.
in præf. ad ph. theol.

submittere studemus philosophemata. His , & aliis probe obser-vatis , rationem habebimus rectam, & revelationi reconciliatam , fal-tetem non repugnantem,

§. XVII.

Coronidis loco , digna censeri debent verba Cartesii quæ adferan-tur , quum maxime huc spectent , quæ etjam Ger. de Vries ad un-gvem examinat, in omnibus adpro-bat , & ut Philosophorum infigan-tur memoriæ , inculcat , non mi-nus ac ipse ea inculcare voluit au-ctor. *Præter cetera autem , inquit Cartesius q), memorie nostræ pro summa regula est infigendum , ea , quæ nobis a Deo revelata sunt , ut omni-um certissima esse credenda: & quam-vis forte lumen rationis quam maxime clarum & evidens , aliud quid nobis sug-gerere videretur , soli tamen auctoritati divi-*

q) Princ. philosoph. P. I art. 76.

28 DE USU ET ABUSU RAT.

divinæ potius, quam proprio nostro iudicio fidem esse adhibendam r). Forent & alia non nulla in membro hoc priori expendenda; verum brevitati litantes, ad membrum properamus posterius, ubi paucis rationis circa revelata aperiemus abusum.

Membrum Posterius.

Σύνοψις

§. I. Rationis Idololatras adducit.

§. II. Eorum enumerationem continuat.

§. III. De eorum conqueritur impietate.

§. IV. Fidem exulare, ubi dominatur Ratio, ostendit.

§. V. Eos, qui mysterium Trinitatis ex natura esse demonstrabile contendunt, sistit.

§. VI.

r) conf. Jaquelot conformité de la foi avec la raison p. 273.

§. VI. Ethnici, etjam sanioribus, hujus mysterii ex natura notitiam denegat.

§. VII. Illud tamen similibus posse explicari afferit.

§. VIII. Rationis osores tangit.

§. IX. Totum negotium voto claudit.

§. I.

Qui Ratione in rebus fidei abutuntur, duplicitis sunt generis; vel enim nimium, vel parum aut nihil tribuunt rationi. Prioris generis sunt, qui eam, ejusque principiorum certitudinem, aut supra revelationem extollunt, aut pari in pretio cum ea habent. Ad illos merito referimus Scholasticos cum Pontificiis reliquis, Socinianos, Calvinianos, &c. qui, rationem pro principio assumunt fidei, si non verbis & theoretice, re tamen ipsa & practice; adeo ut mysteria etjam

30 DE USU & ABUSU RAT.

etjam divina ad decempedam suæ rationis metiri non vereantur. Axiomatis instar apud eos est: Quidquid cum ratione convenit, ut verum est recipiendum, quod autem disconvenit, ut falsum rejiciendum ^{s)}. Inde etjam est, quod pleraque fidei mysteria propterea rejiciant, nec ut vera acceptare velint, quandoquidem nihil iis simile in suis inveniant ideis, & ratiociniis pravis ^{t)}. Religionis Calvinianæ fortis propugnator Nic. Vedelius in eo quidem multus est, ut evincat principia rationis uon admitti a Calvinianis, nisi ut instrumenta simpliciter & per se necessaria, ad eliciendam conclusionis ac connectionis Theologicæ veritatem; quatenus tamen re ipsa axiomatibus physicis mysteriorum metiatur.

sub

^{s)} conf. Meisn. ph. sobr. Q. gen. p. 42. & Heereb. melet. ph. p. 219. §. 4.
^{t)} conf. Calov. syst. th. I. 1. p. 561. seq.
 & Budd. th. Mor. p. 54.

sublimitatem, propria cædit vine-
ta, & oleum atque operam per-
dit, ut vere de eo dicatur:

*Quantò plus graditur, tantò longin-
quijs errat u).*

§. II.

Quem præterea fugere potest,
quam pestilentissima, in contemtum
mysteriorum, congeserit dogmata
Bened. Spinoſa, in tractatu Theol.
Politico? Quis nescit, quam no-
xia Thom. Hobbesius Leviathani,
aliisque suis scriptis passim inferu-
erit? Quem latent, quæ tradun-
tur ab auctore anonymo exercita-
tionis paradoxæ de Philosophia Scri-
pturæ interprete? cuius tamen au-
ctor communiter esse putatur Lu-
dov. Mejerus, Medicus Amstelo-
damensis. Quorsum, quæſo, hæc
tendunt scripta nocentissima, niſi
ut omnia ex orbe Christiano pro-
ſcribant mysteria, quod indagare
eorum naturam, eaque ad captum

ſuæ

u) cfr. Meisn. Q. gen. p. 17 & 45. seq

32 DE USU ET ABUSU RAT.

suæ rationis exigere nequeant x)? Notissimum itidem est , Joh. Lockium , anglum , non uno in loco asserere certitudinem rationis præstare certitudini , quâ gaudet dîvina fides . Hunc vero ejus errorem , & nævos alios , simul cum perniciosis Petri Poireti de Ratione sententiis ,(de quibus postea) examinavit , & pro ingenii , quo polluit acumine , masculine refutavit magni nominis Theologus , D. Joh. Wolfg. Jægerus in Disput. hab. Tübinger an. MDCCVIII.

§. III.

Ab horum , & aliorum ejusmodi plurium profanis & impiis dogmatibus non solum tota abhorremus mente , verum & colemus , ut dolere fas est , in ipso Ecclesiæ Dei

x) conf. Disp. de anima hum. sibi ignota sub Præsul. M. Hollmanni hab. Vit. remb. A. 1724.

Dei sinu enutrirī homines, qui eo
impietatis processerint, & etjam-
num procedant, ut cœnosos ratio-
nis rivulos revelati fontis puritati
præferre non erubescant. Mira-
ri itaque desinamus, quod a veri
aberrent viâ, in transversum agan-
tur, easque nestant consequenti-
as, quæ veritati revelatæ sunt ini-
micissimæ, & in mysteriis fidei
periculosissimæ; quum in tantum
indulserint rationi, etjam erraticæ.
Ut nostri corporis membra, ubi
debitum nobis præstant officium,
utilia non minus quam necessaria
sunt; quam primum vero luxan-
tur & loco dimoventur, corpori
inferunt noxam: ita quoque se
habet ratio humana, quæ ut ut
præclarum, utile ac necessarium
sit Dei donum, execrabilis tamen
redditur, simul ac sapere vult ul-
tra id, quod eam sapere decet y).
Discant itaque hi homunciones,

C an-

y) cfr. P. Poireti *Discurs. præl.* §.
107. pag. 61, seqq.

34 DE USU ET ABUSU R.A.T.

ancillam esse expellendam cum suis filiis, ubi dominam despiceret incipiat. Discant, inquam, rei aliquujus certitudinem esse duplum; aliam, quæ nititur evidenti demonstratione per lumen naturæ; aliam vero, quæ nititur clara revelatione. *Est quidem fides de obscuris, vel, ut cum Apostolo loquamur z), ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, ratione rei, seu materiæ, circa quam versatur; non vero respectu rationis formalis, propter quam rebus fidei assentimur, quæ omni lumine naturæ est certior a).* Admittenda ergo sunt omnia ut verissima, de quibus clarè constat, quod a Deo sint revelata, etsi ipsius rei, quoad modum existendi, percipere nequeamus evidentiam.

§. IV.

Certum interim hoc est, immo quam certissimum; si quis suo eo

*z) Hebr. XI. v. 1. a) Ger. de Vries.
p. 499. §. 25. confr. Vitich. Theol. pacif.
§. 134. p. m. 104.*

eo usque stare velit iudicio, in rebus nimirum fidei, ut nihil pro vero assumat, nisi quod rationis ejus principia dictitant esse vera; is credere, quæ talis, nunquam est idoneus. *Quandoquidem enim fidei divinæ ipsissima ratio formalis consistit in quodam nostri assensus obsequio, quo is se flectit ad receptionem eorum, quæ a Deo revelata proponuntur, tantum quia sic proponuntur; manifestum est, nullum fidei relinquì locum, ubi assensus omnis a rationis lumine suspenditur b).* Præterea si res abstrusissimæ rationis caperentur acumine, non opus fuisset revelatione, nullum foret mysterium, nullusque articulus fidei, proprie talis; quod absurdum. *Si etjam ea duntaxat credamus, quæ sunt rationi nostræ consentanea, rebus assentimur, non auctori; quod etjam suspectæ fidei testibus præstare solemus. Quanto igitur mysterium aliquod divinum magis fuerit*

C 2

ab-

b) *Ger. de Vries. §. 16. p. 489. cfr. cum p. 88. §. 3.*

36 DE USU ET ABUSU RAT.

absolum, & incredibile tanto plus in credendo exhibetur honoris Deo, & fit Victoria fidei nobilior c).

§. V.

Nec meliorem, quam priores illi, merentur notam, qui temerario plane ausu in penetralia tremendi illius mysterii, quod est de Deo Triuno, ruere non sunt veriti, illud absque revelatione divina supernaturali, ex solis rationis principiis demonstrari posse stolidi contendentes. Hoc tamen, ut alias novimus, tantæ est sublimitatis, tantæque profunditatis, ut ad ejus considerationem cæcutiat omne ingenii, etjam felicissimi, acumen, haud secus ac vespertilionis ad solem oculus. Potius, cum illud meditamus, necessum habemus nostrum facere illud Simondis: quo acris mentem intendimus, eo minus intelligimus. Frustraneum hunc

c) Budd. Theol. mor p. 55. §. 25 cfr.
Ger. de Vries p. & loc. cit. item Mus.
pag. 510. seqq.

hunc, quantum scimus, sibi sumserunt laborem Barth. Keckermannus in Syst. suo Theolog. d). Mornæus de verit. relig. Christianæ e), & Petrus Poiret in cogitation. de Deo anima & malo f). Ut intelligimus ex horum, pro adstruenda sua sententia, rationibus, tres sibi conceperunt animæ rationalis facultates, intellectum videlicet, desiderium, & adquiescentiam, atque ex his necessaria quasi, ac inevitabili consequentia concludere voluerunt, mysterium Trinitatis ex ratione esse demonstrabile. Hujus vero sententiæ vanitatem quum ostenderint & pluribus refutarint Viri, non ingenio minus quam eruditione conspiqui, B. Joh. Musæus de usu princip. rat. in controv. Theol. passim; B. Meisnerus in Philosobrg). J. Fr. Buddeus in dillertat. de fide natur. b)

C 3 aliique,

d) L. I. c. 3. e) c. 5. & 6. f) L. III. c. 8.
p. 227. seq. g) Q. Metaph. p. 1134 seq.
b) bab. Jenæ An. 1709. §. 24

aliique, ad quos B. L. modeste allegamus, ab ulteriori ejus superficie sedemus examine. Sufficiat sequentia nominasse: *Qui in Ecclesia non est educatus, nec a verbo Dei informatus, ille nunquam tres in Trinitate personas esse concludet ex eo, quod novit in homine tres facultates esse,* &c. i).

§, VI.

Posito, Philosophis apud ethnicos sanioribus hujus mysterii aliquid innotuisse, ut Mornæus, Poiretus, aliique probare admittuntur ex verbis b. Augustini, nec non Trismegisti, Sibyllarumque scriptis k); id tamen omne, quidquid sit, hauserunt non ex principiis rationis, sed reliquiis revelationis. Probabile quippe est, eos, vel per famam & traditiones a Majoribus ejusmodi quid didicisse, vel ipsos scripta Mosis & Prophetarum legisse, ideoque illis conformia quædam

i) Meisn. in Q. Metaph. p. 1148. k)
cfr. Poiret. L. III. c 8. p. 243. seq. &
Meisn. l. & p. citat.

dam scripsisse, somniis tamen, & figmentis variis interpolata *l*). Notatu itaque dignum est, quod b. Augustinus, teste Meisnero *m*), fassus fuerit, se ante conversionem, ex libris Platonis non notuisse aliquid colligere, quod Trinitatem saperet Personarum; postquam vero esset conversus, multa a Platone esse dicta deprehendisse, quæ ad religionem possent applicari Christianam. Quid ex hoc b. Patris exemplo possimus concludere, cuius est manifestum.

§. VII.

Posse interim, faciles largimur, mysterium hoc sublime, ex oraculis prius demonstratum divinis, similibus quibusdam, ex naturâ petitis, illustrari; ut ex orthodoxis Theologis illud etiam illustrari novimus, cognitionis nostræ adjuvandæ gratia, vel ex affectionibus entis simplicibus, unitate, veritate,

C 4 boni-

l) cfr. Rudr. p. 74 §. 6. *m*) *l. & p.*
Supra cit.

bonitate: vel ex sole, ejusque radio, ex quo utroque procedit lumen: vel ex tribus animæ facultatibus (tot enim a quibusdam numerantur) intellectu, voluntate, & memoria &c. n). Verum enim vero, præterquam quod hæc rem non probent, sed illustrent tantum; deprehenditur quoque in iis maxima dissimilitudo; ideoque non tam per se Trinitatis mysterium repræsentant, quam ad repræsentandum a nobis, per verbum Dei informatis, applicantur, ut loquitur b. Meisn. I. supra citato. Nihil impedit, inquit & b. Gerhardus, qualiscunque illustrationis gratia, similibus quibusdam ex naturæ libro petitis, mysteria illa explicare, modo id fiat caute, parcè, ac monstrata dissimilitudinis simul ratione. o).

§. VIII.

Restat, ut & paucis tangamus eos, qui abjectè nimis de sua, in rebus

n) cfr. Meisn. in Q. Metaph. p. 1146.

seq. o) Vedelii Ration. Theol. p. 101.

rebus fidei, sentiunt ratione. Iis itaque, quos in §. XII. membra superioris adduximus, & huc quodam modo pertinent, hic meritò adjungimus Petrum Poiret, qui, quum opinionem Joh. Lockii, *Rationem* in divinis nimis extollentis, refutare niteretur, in alterum prolapsus est extremum, ut gravissime sæpe contra rationem intonaret, eam pestilentissimam serpentis progeniem adpellitaret, immò rectam rationem, non nisi figmentum quoddam philosophicum, & merum ens rationis esse, afferere non dubitaret p). Quidquid præterea habet censor hic Lockianus, sine causa sæpe rigidissimus, de consulendo lumine interno, spretâ ratione, ut eum grallis mysticis pompose incdere constet, nervose refutavit non minus, quam ad examen candide revocavit supra a nobis laudatus B. Wolfgang. Jægerus, in suo *Judicio de duo-*

p) cfr. b. Wolfgang. Jægeri, *disp. passim.*

42 DE USU ET ABUSU RAT.

duobus adversariis Lockio, & Poi-
reto, eorumque pugna de *Ratione*,
& *Fide*.

§. IX.

Habes sic tandem C. L. *Rationis Usum* simul cum *Abusu circa Revelata*, breviter a nobis delineatum: non quidem, ut ingenue fatemur, qua debuimus, pro tam nobili argumen-
to, *ἀνοίβεια*, sed qua potuimus simplicitate, pro ingenii nostri modo. Si quædam interim, vel tibi hic desiderari videntur, vel concilé nimis & obscure tradita esse, majo-
rem in modum rogamus, velis ipse C. L. pro solito tuo favore, ex iis, quos passim adduximus, auctoribus supplere defectum, & dictis majo-
rem fœnerare lucem. Nos vela-
contrahimus, & ut cœpimus, ita
& cum sancti vatis claudimus
voto:

Mibi

-- Mibi per anfractus vagos
Vitæ, salebras inter & tenebras, iter
Ostende rectum: & erutum sequacibus
Erroris undis, prævio lucis tuæ
Splendore, deduc veritatis in viam!
Te nempe ab uno pendo spe, Te Deum
Unum, & salutis columen agnosco meæ q).

q) Buchanan. Paraph. Ps. XXV.

Soli DEO Gloria.

In eruditam
Clarissimi Philosophiae CANDIDATI,
Dn. JOHANNIS TOLLSTEN,
Popularis ac Consangvinei honoratissimi,
Dissertationem.

Quid ferat ingenium, cultaque
industria mentis,
Biblia perlustrans, articulosve
Fidei;
Sufficere an possint vires, sophiaq;
profanae
Judicia, an cedant, heic ratiq;
cadat;
Dum docte expendis, Frater Cla-
risime, prodis
Arguti ingenii splendida signa
Tui.
Hinc pergratus eris cunctis velut
ante Camenis,
Et meritis Pallas præmia digna-
dabit.

Observantiae ergo scripsit
JOH. OMNBERG Fil,

Min
Högtårade siare Broder.

Med hwad förmohn af Na-
turen

Menniskian begåfswad är/
Som ej finn's hos andra viuren/
Hvar en nogamt finna lär.
Ty når hiernan spånnes ann/
Då förmår Förståndets öga
Grunda på mång safer höga:
Slikt oskåligt Diur ej kan.

*   *

Deck at undfly satser wrånga
Mot Guds ord och dyra bud/
Bör Fornuftet ta's tilfånga
Under tron/och Skriftens liud:
Ty når thet får större mack/
Än vårt tilstånd wil medgiswa/
Söker thet för högt straxt klifwa/
Anser annat med förakt.

Hur

Hur man sig här vid bör sticka/
Alt ei någon wilse går /
Visar oß Brors vård til pricka.
Vårdigt los Bror therför får.
Lyckan må ta vara blid /
Och emot Ehr lårdom svara /
Som ei möda welat spara
För min vålfärd någon tid!

Således
Önskar af hiertat
Laurentius Tollsten.

